



REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2013-07-03

U2013/4305/S

Utbildningsdepartementet

Enligt sändlista

### En försöksverksamhet med övningsskolor och övningsförskolor

#### **Sammanfattning**

Inom Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) har det upprättats en promemoria som innehåller förslag till en femårig försöksverksamhet med övningsskolor och övningsförskolor. Vid sådana skolor ska lärar- och förskollärostudenterna fullgöra huvuddelen av sin verksamhetsförlagda del av utbildning som leder till grundlärar-, ämneslärar-, yrkeslärar- eller förskolläroexamen. Vidare ska universitet och högskolor samt enskilda utbildningsanordnare som har tillstånd att utfärda nämnda examina få ansöka om att delta i försöksverksamheten. Det föreslås också att ett särskilt statsbidrag ska utgå till de deltagande lärosätena. Försöksverksamheten föreslås regleras i förordning.

## Innehåll

Förslag till förordning om försöksverksamhet med övningsskolor inom lärar- och förskollärarytbildningar.....	3
1. Förslag om övningsskolor och övningsförskolor.....	6
1.2 Skälen för förslaget.....	6
2. Ikraftträdande.....	12
2.1 Skälen för förslaget .....	12
3. Konsekvensutredning.....	13

## Förslag till förordning om försöksverksamhet med övningsskolor inom lärar- och förskollärarytbildningar

Härigenom föreskrivs följande.

### Inledande bestämmelser

**1 §** Denna förordning innehåller föreskrifter om en försöksverksamhet med övningsskolor och övningsförskolor inom ramen för den verksamhetsförlagda delen av utbildningar som leder till grundlärarexamen, ämneslärarexamen, yrkeslärarexamen eller förskollärarexamen enligt bilaga 1 till högskoleförordningen (1993:100).

Förordningen gäller för verksamhetsförlagd utbildning under tiden den 1 januari 2014–den 31 december 2018.

**2 §** Med *högskolor* avses i denna förordning

1. universitet och högskolor som omfattas av högskolelagen (1992:1434), och
2. enskilda utbildningsanordnare som har tillstånd enligt lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina.

### Ansökan om deltagande

**3 §** Varje högskola som har tillstånd att utfärda någon av de examina som anges i 1 § får ansöka om att delta i försöksverksamheten.

Om fler högskolor än vad som ryms inom tillgängliga medel för försöksverksamheten ansöker om ett deltagande i försöksverksamheten, beslutar Universitets- och högskolerådet om urval bland de sökande. Vid urvalet ska Universitets- och högskolerådet eftersträva att försöksverksamheten kommer att omfatta högskolor som har olika förutsättningar att delta i verksamheten.

**4 §** Universitets- och högskolerådet beslutar efter ansökan om vilka högskolor som får delta i försöksverksamheten.

Av beslutet ska det framgå vid vilka övningsskolor och övningsförskolor som högskolan ska bedriva verksamhetsförlagd utbildning inom ramen för deltagandet i försöksverksamheten.

**5 §** En ansökan om deltagande i försöksverksamheten ska innehålla uppgifter om

1. högskolans planering av verksamhetsförlagd utbildning,
2. hur verksamheten avses att bedrivas vid övningsskolorna och övningsförskolorna,
3. hur högskolan avser att bygga ut verksamheten med övningsskolor och övningsförskolor till dess att minst hälften av högskolans studenter vid de utbildningar som avses i 1 § omfattas,
4. högskolans stöd för bedömning av studenterna och övrig uppföljning under den verksamhetsförlagda utbildningen,
5. hur högskolan, om det inte finns tillräckligt många utbildade handledare att tillgå, avser att bidra med handledarutbildning, och
6. hur särskilt yrkesskickliga lärare och förskollärare avses att användas i den verksamhetsförlagda utbildningen och i högskolans lärar- eller förskollärarytbildning i övrigt.

### Villkor för deltagande

**6 §** Inom ramen för försöksverksamheten ska studenter vid de utbildningar som avses i 1 § fullgöra huvuddelen av sin verksamhetsförlagda utbildning vid särskilda övningsskolor eller övningsförskolor.

Övningsskolor ska vara grundskolor eller gymnasieskolor där det finns så många lärare som är handledare att varje sådan lärare handleder endast ett fåtal lärarstudenter. Övningsförskolor ska

vara förskolor där det finns så många förskollärare som är handledare att varje sådan förskollärare handleder endast ett fåtal förskollärarstudenter.

En handledare ska ha minst 7,5 högskolepoäng inom området handledarskap eller motsvarande.

**7 §** Högskolan ska använda ett begränsat antal övningsskolor och övningsförskolor så att en hög koncentration av studenter uppkommer vid varje skola. Högskolan ska sträva efter att försöksverksamheten med övningsskolor och övningsförskolor ska omfatta minst hälften av högskolans studenter vid de utbildningar som avses i 1 §.

Vid högskolan ska det finnas lärare som har till uppgift att följa och bidra till studenternas utveckling under den verksamhetsförlagda delen av utbildningen.

**8 §** Högskolan ska genom avtal med huvudmännen för övningsskolorna och övningsförskolorna reglera sina och huvudmännens åtaganden med anledning av den verksamhetsförlagda utbildningen inom ramen för deltagandet i försöksverksamheten.

Högskolan ska särskilt försäkra sig om att

1. övningsskolornas och övningsförskolornas ledning, organisation, undervisning och kvalitets- och utvecklingsarbete håller god kvalitet,
2. studenterna ges möjlighet att fullgöra verksamhetsförlagd utbildning vid övningsskolor och övningsförskolor, och
3. lärarna på övningsskolorna och förskollärarna på övningsförskolorna har nödvändig lärar- eller förskollärarytbildning och handledarytbildning.

**9 §** En högskola som deltar i försöksverksamheten är skyldig att medverka i uppföljning och utvärdering av försöksverksamheten.

## **Statsbidrag**

**10 §** Statsbidrag får, i mån av tillgång på medel, lämnas till högskolor som deltar i försöksverksamheten.

Högskolan ska använda bidraget till kostnader för

1. ersättning till huvudmännen för handledning i övningsskolor och övningsförskolor,
2. handledarytbildning, och
3. stöd till och uppföljning av studenterna under den verksamhetsförlagda utbildningen.

**11 §** Universitets- och högskolerådet beslutar om och betalar ut statsbidrag samt följer upp hur bidraget används.

**12 §** En högskola som har tilldelats statsbidrag ska till Universitets- och högskolerådet redovisa hur bidraget har använts.

**13 §** En högskola som har tagit emot statsbidrag enligt denna förordning är återbetalningsskyldig, om

1. mottagaren genom att lämna oriktiga uppgifter eller på något annat sätt har förorsakat att bidraget har lämnats felaktigt eller med för högt belopp,
2. bidraget av något annat skäl har lämnats felaktigt eller med för högt belopp och mottagaren borde ha insett detta,
3. bidraget inte har använts för det ändamål det har beviljats, eller
4. högskolan inte lämnar sådan redovisning som avses i 12 §.

Universitets- och högskolerådet ska besluta att helt eller delvis kräva tillbaka ett bidrag om en högskola är återbetalningsskyldig enligt första stycket.

Universitets- och högskolerådet får befria från återkrav helt eller delvis, om det finns särskilda skäl för det.

**14 §** På statsbidrag som krävs tillbaka ska ränta tas ut från och med den dag som infaller en månad efter det att beslut om återkrav har fattats och efter en räntesats som vid varje tidpunkt överstiger statens utlåningsränta med två procentenheter.

Universitets- och högskolerådet får befria från krav på ränta helt eller delvis, om det finns särskilda skäl för det.

## **Övriga bestämmelser**

### **Bemyndigande**

**15 §** Universitets- och högskolerådet får meddela föreskrifter som behövs för verkställighet av denna förordning.

### **Överklagandeförbud**

**16 §** Beslut enligt denna förordning får inte överklagas.

---

Denna förordning träder i kraft den 1 oktober 2013.

## 1. Förslag om övningsskolor och övningsförskolor

**Förslag:** En femårig försöksverksamhet med övningsskolor och övningsförskolor ska genomföras. Vid sådana skolor ska lärar- och förskollärostudenterna fullgöra huvuddelen av sin verksamhetsförlagda del av utbildning som leder till grundläroexamen, ämnesläroexamen, yrkesläroexamen eller förskolläroexamen.

Varje universitet eller högskola eller enskild utbildningsanordnare som har tillstånd att utfärda någon av de nämnda examina ska få ansöka om att delta i försöksverksamheten. I det följande benämns sådana lärosäten högskolor. Universitets- och högskolerådet ska efter ansökan besluta om vilka högskolor som får delta i verksamheten.

Högskolan ska genom avtal med huvudmännen för övningsskolorna eller övningsförskolorna reglera sina och huvudmännens åtaganden med anledning av den verksamhetsförlagda utbildningen inom ramen för deltagandet i försöksverksamheten.

Ett statsbidrag ska utgå till de deltagande högskolorna i fråga om kostnader för dels ersättning till huvudmännen för handledning i övningsskolor och övningsförskolor, dels handledarutbildning och dels stöd till och uppföljning av studenterna under den verksamhetsförlagda utbildningen.

Försöksverksamheten ska regleras i förordning. Beslut enligt förordningen ska inte få överklagas.

### 1.2 Skälen för förslaget

#### *Höjd kvalitet i den verksamhetsförlagda utbildningen och medel för övningsskolor*

Även om en positiv utveckling tycks ha skett när det gäller den verksamhetsförlagda utbildningen inom lärar- och förskolläroutbildningarna har flera rapporter tidigare påvisat brister i denna del av utbildningen (Skolverket, 2007, Högskoleverket, 2008:8R och Läraförbundet, 2008). I betänkandet *En hållbar lärarutbildning* (SOU 2008:109) föreslogs också att den verksamhetsförlagda utbildningen bör stärkas genom ett system med s.k. fältskolor.

Regeringen har i budgetpropositionen för 2012 presenterat att den verksamhetsförlagda utbildningen inom lärar- och förskolläro- utbildningar ska särskiljas från utbildningsområdet undervisning och

hänföras till ett eget utbildningsområde med ett högre ersättningsbelopp (prop. 2011/12:1, utg.omr. 16, bet. 2011/12:UbU1, rskr. 2011/12:98). För detta ändamål beräknades i nämnda proposition 94 miljoner kronor fr.o.m. 2013. Av propositionen följer också att en del av medlen ska kunna användas för att även på andra sätt stärka den verksamhetsförlagda utbildningsdelen, t.ex. genom en försöksverksamhet. Med anledning av budgetpropositionen för 2013 anvisades 40 miljoner kronor och för kommande år beräknades lika mycket avsättas för att höja kvaliteten på den verksamhetsförlagda utbildningen genom en försöksverksamhet med särskilda s.k. handledningsskolor, dvs. sådana skolor som i denna promemoria i stället kallas övningsskolor (prop. 2012/13:1, utg.omr. 16, bet. 2012/13:UbU1, rskr. 2012/13:113).

Mot denna bakgrund föreslås i denna promemoria en femårig försöksverksamhet med övningsskolor och övningsförskolor. Försöksverksamheten bör bidra till att höja kvaliteten i den verksamhetsförlagda utbildningen, bl.a. genom att stärka kvaliteten när det gäller handledningen under den verksamhetsförlagda utbildningen och kontakterna mellan en högskola och en övningsskola eller en övningsförskola. Verksamheten bör bedrivas under tiden den 1 januari 2014–den 31 december 2018.

#### *Uppfattningar från fältet och tidigare studier*

Under arbetet med förslaget om försöksverksamheten har samtal förts med företrädare för flera organisationer och högskolor samt förvaltningschefer med ansvar för skolverksamhet. Studiebesök har genomförts vid tre övningsskolor och två lärosäten i Finland. Genom samtalen har det framkommit att det är positivt att högskolor och huvudmän för skolverksamhet har ambitionen att ta ett gemensamt ansvar för den verksamhetsförlagda utbildningen. Det har dock även framförts att det finns brister eller otydligheter när det gäller exempelvis kontakter mellan högskolor och skolor, handledarens förutsättningar, uppgift och kompetens samt i fråga om vem som är examinator.

#### *Övningsskolor och övningsförskolor*

En försöksverksamhet med övningsskolor och övningsförskolor bör präglas av en hög koncentration av studenter och utbildade handledare. Den verksamhetsförlagda utbildningen bör vara en naturlig del av verksamheten, och det bör finnas hög kompetens hos handledarna så att studenternas utveckling kan främjas. Genom en hög koncentration av studenter och handledare bör det finnas goda möjligheter till erfarenhetsutbyte såväl mellan handledare och studenter som mellan studenter respektive handledare inbördes. De lokala förutsättningarna är olika. Det bör därför inte regleras i detalj hur många studenter som bör fullgöra sin verksamhetsförlagda utbildning på en och samma övningskola- eller övningsförskola. För att komma i fråga som en övningsskola eller en övningsförskola bör skolan eller förskolan dock präglas av att det

kontinuerligt finns ett stort antal studenter och handledare i skolan eller förskolan.

Handledarna vid övningsskolor eller övningsförskolor bör vara välutbildade och skickliga lärare eller förskollärare.

En viktig resurs i skolorna är de särskilt yrkesskickliga lärarna. Sådana lärare bör i den utsträckning det kan förenas med lärarens huvudsakliga uppgift att undervisa kunna få den viktiga rollen att utbilda blivande kollegor under deras verksamhetsförlagda utbildning. Av 2 kap. 22 § skollagen (2010:800) framgår att huvudmännen ska sträva efter att inrätta karriärsteg för särskilt yrkesskickliga lärare. Av förordningen (2013:70) om statsbidrag till skolhuvudmän som inrättar karriärsteg för lärare framgår att s.k. förstelärares huvudsakliga arbetsuppgifter ska bestå av undervisning och uppgifter som hör till undervisningen. I promemorian Karriärvägar m.m. i fråga om lärare i skolväsendet (U2012/4904/S) anges att en av förstelärares uppgifter kan vara att ansvara för att lärarstuderande tas emot på ett bra sätt när de ska genomföra sin verksamhetsförlagda utbildning. Det är alltså lämpligt att låta särskilt yrkesskickliga lärare vara handledare.

I övningsförskolorna bör det på motsvarande sätt vara mycket yrkesskickliga och erfarna förskollärare som får till uppgift att vara handledare.

För att studenterna ska få en väl anpassad yrkespraktik krävs det en god kvalitet på handledningen. Det är därför viktigt att de lärare och förskollärare som handleder studenter dessutom har utbildning för uppgiften. Högskolan bör också så långt möjligt förvissa sig om att det är lärare och förskollärare som är skickliga och lämpliga samt har handledarutbildning som får den viktiga uppgiften att lotsa in studenterna i professionen.

För att en lärar- eller förskollärestudent ska få en så bra yrkespraktik som möjligt bör studenten fullgöra huvuddelen av sin verksamhetsförlagda utbildning i en övningsskola eller en övningsförskola. Skolor och förskolor som inte är övningsskolor eller övningsförskolor bör kunna komma i fråga för en mindre del av den verksamhetsförlagda utbildningen. Det kan exempelvis förekomma att lärarstudenter utbildar sig i ämnen som inte erbjuds vid övningsskolan. Det är viktigt att studenten ges möjlighet att genomföra verksamhetsförlagd utbildning där sådana ämnen erbjuds. Det är också viktigt att en student ges möjlighet att fullgöra sin verksamhetsförlagda utbildning på ett sådant sätt att han eller hon får möta elever eller barn med olika behov och förutsättningar.

För att den verksamhetsförlagda utbildningen ska fungera på ett bra sätt är det nödvändigt att det finns ett väl organiserat samarbete mellan övningsskolor eller övningsförskolor och högskolor. Högskolor som



deltar i försöksverksamheten bör därför träffa avtal med de skolor och förskolor som ska vara övningsskolor och övningsförskolor. Försöksverksamheten kan också innebära ett nytt sätt att arbeta, t.ex. genom tätare kontakter mellan de olika aktörerna.

#### *Högskolor får ansöka om att få delta i försöksverksamheten*

De högskolor som har tillstånd att utfärda grundlärarexamen, ämneslärarexamen, yrkeslärarexamen eller förskollärarexamen bör kunna ansöka hos Universitets- och högskolerådet om att få delta i försöksverksamheten. Detta bör gälla såväl statliga universitet och högskolor som omfattas av högskolelagen (1992:1434) som enskilda utbildningsanordnare som har tillstånd att utfärda examina enligt lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda examina. Enligt vad som framgår inledningsvis benämns dessa lärosäten högskolor.

En ansökan om att få delta i försöksverksamheten bör innehålla uppgifter om bl.a. högskolans planering av den verksamhetsförlagda utbildningen och hur verksamheten avses att bedrivas. I ansökan bör det också anges hur högskolan avser att använda särskilt yrkesskickliga lärare och förskollärare i den verksamhetsförlagda utbildningen och i högskolans lärar- eller förskollärarytutbildning i övrigt, t.ex. via utbytes- eller kombinationsanställningar, för att bidra med praktiskt yrkeskunnande även i dessa delar.

Högskolan bör också följa och bidra till studentens utveckling under den verksamhetsförlagda utbildningen genom att lärare vid lärosätet besöker studenten och handledaren och bl.a. för en kontinuerlig dialog på övningsskolan eller övningsförskolan. Detta bör ske regelbundet och vid flera tillfällen under varje period som studenten fullgör den verksamhetsförlagda utbildningen. I högskolans uppgifter bör det ingå att såväl under utbildningens gång som vid den verksamhetsförlagda periodens slut bedöma lärar- eller förskollärarytstudenternas yrkesskicklighet. Bedömningen bör ske efter samråd med handledaren som följer studenten i det dagliga arbetet med undervisningen. Hur detta bör gå till bör framgå av ansökan.

#### *Beslut om deltagande och urval*

Universitets- och högskolerådet bör besluta om vilka högskolor som får delta i försöksverksamheten.

Är det fler sökande än vad som det finns utrymme för i försöksverksamheten bör det vara Universitets- och högskolerådet som avgör vilka som ska få delta. Högskolor har olika förutsättningar att delta i försöksverksamheten beroende på exempelvis volymen på utbildningen och om högskolan finns i ett storstadsområde. Universitets- och högskolerådet bör därför vid urvalet sträva efter att försöksverksamheten kommer att omfatta högskolor med olika förutsättningar för att ge breda erfarenheter av försöksverksamheten.

*Villkor för deltagande*

En utgångspunkt för att delta i försöksverksamheten bör vara att högskolan ska använda ett begränsat antal övningsskolor och övningsförskolor så att en hög koncentration av studenter uppkommer vid varje skola och att skolorna ska omfatta minst hälften av en högskolas lärar- eller förskollärestudenter när verksamheten är fullt utbyggd. En annan utgångspunkt bör vara att det sker ett nära samarbete mellan en övningsskola och en högskola, t.ex. i fråga om utbyte av lärare.

Övningsskolor, där studenterna ska fullgöra huvuddelen av sin verksamhetsförlagda utbildning, bör vara grundskolor eller gymnasieskolor där det finns så många lärare som är handledare att varje sådan lärare handleder endast ett fåtal lärarstudenter. Övningsförskolor bör vara förskolor där det finns så många förskollärare som är handledare att varje sådan förskollärare handleder endast ett fåtal förskollärestudenter. Vidare bör en handledare ha minst 7,5 högskolepoäng inom området handledarskap eller motsvarande.

Högskolan ska också i det avtal som sluts med huvudmännen för övningsskolorna och övningsförskolorna försäkra sig om att skolorna håller god kvalitet när det gäller

- ledning,
- organisation,
- undervisning, och
- kvalitets- och utvecklingsarbete.

Högskolan ska också försäkra sig om att handledarna vid övningsskolorna eller övningsförskolorna har nödvändig lärar- eller förskollärarytbildning och handledarytbildning.

Vidare bör en högskola som deltar i försöksverksamheten vara skyldig att medverka i uppföljning och utvärdering av verksamheten.

*Statsbidrag till högskolor*

Ett statsbidrag bör utgå till de högskolor som deltar i försöksverksamheten. Bidraget bör användas till kostnader för ersättning till huvudmännen för handledning i övningsskolor eller övningsförskolor och handledarytbildning. Dessutom bör statsbidraget användas till kostnader för stöd till och uppföljning av studenterna under den verksamhetsförlagda utbildningen. I detta ligger att bidrag bör utgå för kostnader för att en lärare från högskolan ska kunna kontinuerligt besöka och bidra till studenters utveckling på övningsskolan eller övningsförskolan. Statsbidraget beräknas uppgå till 3 500 kronor per deltagande student och år utöver den ordinarie ersättningen för den verksamhetsförlagda utbildningen.

Högskolor som anordnar aktuella utbildningar får visserligen redan i dag ersättning för verksamhetsförlagd utbildning. Det är emellertid viktigt att medel i form av ett riktat statsbidrag fördelas för försöksverksamheten, eftersom det ställs särskilda krav på verksamheten och därför till viss del kan medföra ökade kostnader.

Det bör vara Universitets- och högskolerådet som beslutar om och betalar ut statsbidrag samt följer upp hur bidraget används. Vidare bör en högskola som tilldelas statsbidrag vara återbetalningsskyldig under vissa förutsättningar och ränta bör då tas ut.

*Bemyndigande och överklagandeförbud*

Universitets- och högskolerådet bör få meddela föreskrifter som behövs för verkställigheten av den reglering som föreslås.

Ett beslut enligt den föreslagna regleringen bör inte få överklagas.

## **2. Ikraftträdande**

**Förslag:** Förordningen om försöksverksamhet med övningsskolor och övningsförskolor inom lärar- och förskollärarytbildningar ska träda i kraft den 1 oktober 2013.

### **2.1 Skälen för förslaget**

Bestämmelserna om försöksverksamheten med övningsskolor och övningsförskolor inom lärar- och förskollärarytbildningarna bör träda i kraft så snart som möjligt, så att den första ansökningsomgången kan genomföras under 2013 och de första övningsskolorna och övningsförskolorna kan inleda försöksverksamheten under 2014.

### 3. Konsekvensutredning

#### *Kostnader för högskolor*

De högskolor som väljer att ansöka om att få delta i försöksverksamheten kan drabbas av vissa administrativa kostnader i samband med ansökan. Det är dock frivilligt för en högskola att ansöka om ett deltagande.

För själva deltagandet i försöksverksamheten ersätts en högskola genom det föreslagna riktade statsbidraget. Eftersom nuvarande organisation av den verksamhetsförlagda utbildningsdelen skiljer sig åt mellan olika lärarutbildningar och högskolor, kommer den extra kostnaden för att genomföra försöksverksamheten att bli olika stor vid olika högskolor. Utöver ordinarie ersättning för den verksamhetsförlagda utbildningsdelen beräknas enligt vad som redovisats ovan ett bidrag om 3 500 kronor per deltagande student och år utgå till de lärosäten som deltar i försöksverksamheten efter beslut av Universitets- och högskolerådet.

Såväl statliga universitet och högskolor som enskilda utbildningsanordnare som har tillstånd att utfärda examen ges möjlighet att på lika villkor få delta i försöksverksamheten.

#### *Kostnader för huvudmännen för skolan eller förskolan*

För huvudmännen för de skolor och förskolor som kommer i fråga som övningsskolor och övningsförskolor bedöms inga särskilda kostnader uppstå med anledning av förslaget. Huvudmännen bör i stället efter överenskommelse med aktuella högskolor få ytterligare ersättning för t.ex. genomförande av handledning till studenter. När det gäller organiseringen av verksamhetsförlagd utbildning beräknas inga nya kostnader uppstå, eftersom huvudmännen redan i dag deltar i genomförandet av verksamhetsförlagd utbildning för totalt sett samma antal studenter. Snarare bör kostnaderna kunna minska om den verksamhetsförlagda utbildningen koncentreras till färre skolor och förskolor. Det är öppet för både offentliga och fristående skolor och förskolor att på lika villkor var verksamma som övningsskolor och övningsförskolor.

#### *Sveriges medlemskap i EU*

Regleringarna berör inte förhållandet till Sveriges medlemskap i EU.

#### *Jämställdhet*

Förslagen bedöms inte medföra några konsekvenser för jämställdheten. Det finns möjligheter för både män och kvinnor att på samma villkor medverka i försöksverksamheten.